

Innst. 72 S

(2015–2016)

Innstilling til Stortinget fra energi- og miljøkomiteen

Dokument 8:110 S (2014–2015)

Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Geir Jørgen Bekkevold, Anders Tyvand og Anne Tingelstad Wøien om sterkere statlig satsing på vedlikehold av verneverdige kirker

Til Stortinget

Sammendrag

Følgende forslag fremmes i representantforslaget:

- «1. Stortinget ber regjeringen i henhold til sektorprinsippet utarbeide en forsterket strategi for hvordan alle fredede og verneverdige kirker kan sikres et forsvarlig vedlikeholds nivå.»
2. Stortinget ber regjeringen legge fram forslag om forsterkede statlige virkemidler for å ta vare på steinkirker fra middelalderen, fredede etterreformatoriske kirker og særlig viktige kirker fra etter 1650. Det bes om at regjeringen overveier om det kan opprettes bevaringsprogrammer etter mønstre av Riksantikvarens «Stavkirkeprogram».
3. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om en særlig satsing på store, nasjonalt viktige steinkirker fra middelalderen.
4. Stortinget ber regjeringen overveie om «spleiselagsmodellen» i sterkere grad kan anvendes når det gjelder vedlikehold av fredede og verneverdige kirker, og om Norsk kulturminnefond kan få en sentral rolle i den kommende satsingen.»

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Åsmund Aukrust, Per Rune Henriksen, Anna Ljunggren, Audun Otterstad og Terje Aasland, fra Høyre, Nikolai Astrup, Tina Bru, Odd Henriksen og Eirik Milde, fra Fremskrittspartiet, Jan-Henrik Fredriksen og Oskar J. Grimstad, fra Kristelig Folkeparti, Simon Molvær Grimstad, fra Senterpartiet, Marit Arnstad, fra Venstre, lederen Ola Elvestuen, fra Sosialistisk Venstreparti, Heikki Eidsvoll Holmås, og fra Miljøpartiet De Grønne, Rasmus Hansson, er enig med forslagsstillerne i at kirkebygningene er særdeles viktige i nasjonens historie og nåtid, for kulturell og religiøs tilhørighet og som en vesentlig del av nasjonens felles kulturelle og historiske skatt. Selv om mennesker har ulikt forhold til tro, er det et utbredt ønske og forventning om at de gamle kirkebygningene våre ivaretas og sikres mot forfall.

Komiteen viser til at «stavkirkeprogrammet», som nå er i sin slutfase, har vært en suksesshistorie og har løftet vedlikeholds nivået på de 28 stavkirkene våre til et forsvarlig nivå, i tråd med målsettingene. Komiteen er svært tilfreds med dette, og fremhever at både kirkeiere, vernemyndigheter, fagfolk og andre ildsjeler fortjener stor takk for det arbeidet som er gjennomført, og den økte kunnskap om vedlikehold av denne type bygninger som programmet har tilført.

Komiteen ser med stort alvor på at vedlikeholdstilstanden for svært mange av de andre vernede, verneverdige og listeførte kirkene i Norge ikke er god nok. De fleste av disse kirkene eies av menighetene, og det er kirkeier gjennom fellestrådene som har

ansvar for den løpende forvaltningen av byggene. Etter kirkeloven er det kommunene som har det økonomiske ansvaret for vedlikeholdet. Komiteen er enig med forslagsstillerne og med statsråd Sundtoft i at det ikke bør initieres endringer i det formelle eierforholdet og ansvarsforholdet.

Komiteen viser til at en langsiktig løsning for vedlikehold av kirkebygg må utredes grundig, og bør ikke fastsettes gjennom behandlingen av et representantforslag. Komiteen støtter derfor forslagsstiller i at regjeringen må komme tilbake med en forsterket strategi på dette.

Komiteen viser til brev til komiteen fra statsråd Tine Sundtoft 8. oktober 2015, som er vedlagt.

Komiteen er enig med statsråden i at det ikke er formålstjenlig å trekke det allerede eksisterende «Kulturminnefondet» inn i en spleiselagsmodell for kirkevedlikehold. Det er fornuftig å rendyrke kulturminnefondets rolle som et lavterskeltilbud til private eiere av verneverdige kulturminner.

Komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen, i henhold til sektorprinsippet, utarbeide en forsterket strategi for hvordan steinkirker fra middelalderen, fredede etterreformatoriske kirker og særlig viktige kirker fra etter 1650 kan sikres et forsvarlig vedlikeholdsnivå.»

«Stortinget ber regjeringen i strategiarbeidet vurdere om det bør opprettes bevaringsprogrammer etter inspirasjon fra Riksantikvarens «stavkirkeprogram», innenfor rammen av dagens sektoransvar.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, har merket seg at regjeringen i sin politiske plattform slår fast at den vil bidra til et nasjonalt løft i sikringsarbeidet av fredede og verneverdige kirker.

Flertallet viser videre til at et systematisk vedlikeholdsløft for de gamle kirkebygningene vil kreve en systematisk satsing over flere tiår. Det er også viktig at et slikt vedlikeholdsløft har langsiktig tenkning over seg, og ikke blir et skippertak som avløses av en periode med forsømmelse av løpende vedlikehold. Økt statlig medvirkning vil måtte skje i form av forsterkede midler og gjennom et spleiselag, der kirkeeier og kommunene fremdeles har ansvaret og den største økonomiske andelen. Rentekompensasjonsordningen for kirkebygg har vært positiv og kan med fordel fortsette også med en ny og forsterket statlig medvirkning.

Flertallet innser imidlertid at det må sterkere statlig medvirkning til for å få bukt med det omfattende vedlikeholdsetterslepet.

Flertallet viser til at en del ekstraordinært vedlikehold vil kunne løses gjennom ekstraordinære tiltaksmidler som er avsatt som motkonjunkturtiltak i den situasjonen vi for tiden har på arbeidsmarkedet. Det er positivt og riktig, men det vil bare løse en del av utfordringen vi står overfor.

Flertallet vil peke på at en fondsløsning kan være en konstruktiv måte å gjøre dette på. Et «kirkelig kulturminnefond» med avsetninger over statsbudsjettet og løpende bevilgninger basert på fondets avkastning vil kunne gi en langsiktig løsning også for løpende vedlikehold etter at kirkebyggene er brakt i forsvarlig bygningsmessig stand. En slik ordning vil ikke være en «sovepute» for kommunene og kirkeeier som har det formelle ansvaret for vedlikeholdet, men gi nødvendig statlig medvirkning til vedlikehold av disse bygningene, som også er et nasjonalt felles-eie. Et slikt fond vil sikre at staten har kontroll med prioriteringen av sin andel av midlene. Fondet må være spesifikt rettet mot vern og vedlikehold av bygningene, og bør ikke ha implikasjoner for øvrige støtordninger til trossamfunnene.

Flertallet foreslår:

«Stortinget ber regjeringen utrede om et eget fond for statlig medvirkning til vedlikehold av historiske kirkebygg kan være hensiktsmessig, herunder omfang, kapital og forvaltningsregime for et slikt 'kirkelig kulturminnefond'.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet mener at kirkebygningene og deres omgivelser er en viktig del av den norske kulturarven, og at mange av dem er viktige kulturminner. Disse medlemmer viser til at lokalsamfunnet fra gammelt av har hatt ansvaret for kirkebygningene, og at slik er det også i dag. Disse medlemmer peker på at kommunene etter kirkeloven har det økonomiske ansvaret, mens Den norske kirkes menigheter som eiere gjennom sine kirkelige fellesråd har ansvaret for løpende drift og forvaltning av kirkebygningene.

Disse medlemmer legger til grunn at det ikke skal gjøres endringer i formelle eier- og ansvarsforhold for kirkene, og at dagens sektorprinsipp der ansvaret er plassert i Kulturdepartementet, videreføres.

Disse medlemmer viser til at staten gjennom rentekompensasjonsordningen gir et tilskudd til kommunene tilsvarende renteutgiftene på investeringen når en kommune setter i stand en kirke. Disse medlemmer har merket seg at siden 2005, da ordningen ble etablert, er det gitt tilsagn på rentetilskudd tilsvarende et samlet investeringsvolum på 3,3 mrd. kroner, og at det gjennom ordningen er gitt støtte til 859 kirker i 317 kommuner. Disse medlemmer

vil også peke på at statsråd Tine Sundtoft i sitt brev til komiteen av 8. oktober 2015 opplyser at det innenfor årets ramme på 500 mill. kroner foreløpig er søkt om kun 130 mill. kroner i rentetilskudd.

Disse medlemmer deler forslagsstillernes bekymring når det gjelder de store utfordringene med vedlikehold av kirkene. Disse medlemmer vil peke på at årsakene til dette er sammensatte, men at det bl.a. gjelder endringer i bosettingsmønster, og at enkelte kirkebygg er lite egnet til dagens menighetsliv. Disse medlemmer mener likevel at statens innsats de siste ti årene har vært betydelig, og deler derfor statsrådets vurdering om at det ikke er aktuelt å gjøre endringer i forvaltningen av kirkene på nåværende tidspunkt. Disse medlemmer vil likevel peke på viktigheten av en god dialog mellom berørte myndigheter som har ansvar for kirkene, slik at kulturminnene ivaretas på en god måte.

Komiteens tilråding

Bak tilrådingen romertall I og II står komiteen. Bak tilrådingen romertall III står et flertall bestående av Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råar Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen, i henhold til sektorprinsippet, utarbeide en forsterket strategi for hvordan steinkirker fra middelalderen, fredede etterreformatoriske kirker og særlig viktige kirker fra etter 1650 kan sikres et forsvarlig vedlikeholds nivå.

II

Stortinget ber regjeringen i strategiarbeidet vurdere om det bør opprettes bevaringsprogrammer etter inspirasjon fra Riksantikvarens «stavkirkeprogram», innenfor rammen av dagens sektoransvar.

III

Stortinget ber regjeringen utrede om et eget fond for statlig medvirkning til vedlikehold av historiske kirkebygg kan være hensiktsmessig, herunder omfang, kapital og forvaltningsregime for et slikt kirkeleg kulturminnefond.

IV

Dokument 8:110 S (2014–2015) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Geir Jørgen Bekkevold, Anders Tyvand og Anne Tingelstad Wøien om sterkere statlig satsing på vedlikehold av verneverdige kirker – vedlegges protokollen.

Oslo, i energi- og miljøkomiteen, den 24. november 2015

Ola Elvestuen

leder

Simon Molvær Grimstad

ordfører

Vedlegg

Brev fra Klima- og miljødepartementet v/statsråden til energi- og miljøkomiteen, datert 8. oktober 2015

Vedr. representantforslag 110 S (2014-2015) om sterkere statlig satsing på vedlikehold av verneverdige kirker

Jeg viser til brev fra Energi- og miljøkomiteen av 21.9.2015 vedrørende representantforslag 110 S (2014-2015) fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Geir Jørgen Bekkevold, Anders Tyvand og Anne Tingelstad Wøien om sterkere statlig satsing på vedlikehold av verneverdige kirker.

Det fremmes følgende forslag:

1. Stortinget ber regjeringen i henhold til sektorprinsippet utarbeide en forsterket strategi for hvordan alle fredete og verneverdige kirker kan sikres et forsvarlig vedlikeholdsnivå.
2. Stortinget ber regjeringen legge fram forslag om forsterkede statlige virkemidler for å ta vare på steinkirker fra middelalderen, fredete etterreformatoriske kirker og særlig viktige kirker fra etter 1650. Det bes om at regjeringen overveier om det kan opprettes bevaringsprogrammer etter mønster av Riksantikvarens "Stavkirkeprogram".
3. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om en særlig satsing på store, nasjonalt viktige steinkirker fra middelalderen.
4. Stortinget ber regjeringen overveie om "spleislagsmodellen" i sterkere grad kan anvendes når det gjelder vedlikehold av fredete og verneverdige kirker, og om Norsk Kulturminnefond kan få en sentral rolle i den kommende satsingen.

Kirkene er viktige kulturbærere i det norske samfunnet. Mange av kirkene er i tillegg til sin funksjon som menighetshus og møtested mellom generasjoner også viktige kulturminner. Kirkene er mange steder både det eldste og det mest påkostede offentlige bygget. Mange av kirkene har spesielle arkitektoniske kvaliteter, er rikt utsmykket og er blant de fremste byggverkene vi har når det gjelder konstruksjoner, materialvalg, dekor og inventar.

Lokalsamfunnet har fra gammelt av hatt ansvaret for kirkebyggene og slik er det også i dag. Etter kirkeloven har kommunene det økonomiske ansvaret, mens Den norske kirkes menigheter (sokn), som eiere, gjennom fellesrådene har ansvaret for den løpende forvaltningen av byggene. Et fåtall kirkebygg eies og driftes av stiftelser (bl.a. Fortidsminneforeningen). Dette må legges til grunn når det er snakk om en strategi for å ivareta de fredete og verneverdige kirkebyggene. På sentralt nivå har staten

likevel enkelte tiltak for å understøtte det lokale ansvaret.

Gjennom rentekompensasjonsordningen for kirkebygg gir staten et tilskudd til kommunene tilsvarende renteutgiftene av investeringen for istandsetting av kirkebygget. Investeringsrammen som rentetilskuddet beregnes etter, fastsettes i statsbudsjettet det enkelte året. Siden 2005, da ordningen ble etablert, er det gitt tilsagn om rentetilskudd for istandsettingsprosjekter med et samlet investeringsvolum på 3,3 mrd. kroner. Siden 2005 er det gitt tilskudd til istandsettingsprosjekter ved 859 kirker i 317 kommuner. Av årets investeringsramme på 500 mill. kroner er det søkt om rentetilskudd for 130 mill. kroner av rammen.

Over posten *Tilskudd til nasjonale tiltak for kirkebygg* er det gitt tilskudd til KA, Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter, for å holde opp et nasjonalt og faglig sterkt kompetansemiljø innen kirkebyggfeltet. På bakgrunn av tilskuddet har KA gjennomført flere tilstandsundersøkelser, kurs og andre verdifulle tiltak overfor kirkebyggforvalterne, innen energiøkonomisering, tyveri- og brannsikring m.m.

Staten tok i 1869 ansvaret for gjenreisningen av Nidarosdomen. Staten har fortsatt det direkte ansvaret for Nidarosdomens bygningsmessige vedlikehold. Ansvaret ivaretas gjennom Nidaros domkirkes restaureringsarbeider. Dette er en unik løsning for Nidarosdomen. Nidaros domkirkes restaureringsarbeider er også et kompetansemiljø som ivaretar gamle håndverkstradisjoner. Det er derfor et mål for bevilgningen at fagmiljøet i Trondheim skal være et nasjonalt kompetansesenter for restaurering av verneverdige bygninger i stein.

Klima- og miljødepartementet har gjennom Riksantikvaren tatt et særskilt ansvar for arbeidet med å sette i stand og vedlikeholde de 28 stavkirkene. Stavkirkeprogrammet er gjennomført i perioden 2001-2015. Stavkirkene inngår også i bevaringsprogrammet for brannsikring av tette trehusmiljøer som avsluttes i 2020. Etter at den fasen av stavkirkeprogrammet som har dreid seg om istandsetting og sikring nå avsluttes vil innsatsen fremover settes inn på det løpende vedlikeholdet av bygningene. Riksantikvaren har i en del tilfeller også bidratt med midler til restaurering av kirkekunsten. I egenskap av sentral kulturminnemyndighet har Riksantikvaren lagt ned betydelige ressurser i saksbehandling og generell rådgivning knyttet til kirkebyggene, interiørene og kirkekunsten i forvaltningen av de 211 fredete kir-

kene (oppført før 1650), 313 verneverdige kirker (oppført i perioden 1650–1850), samt de 442 listeførte kirkene (oppført i perioden etter 1850).

Det er et sammensatt ansvar for kirkene som går på tvers av departementer og etater. KUD er sektordepartement med et generelt rammeansvar for kirkene og KMD er ansvarlig for kommuneøkonomien. For fredete kirker har KLD forvaltningsansvar på samme måte som for andre fredete kulturminner. Når det gjelder stavkirker har KLD tatt et særlig ansvar. Dette har sin bakgrunn i stavkirkenes særlige kulturhistoriske betydning og de særlige utfordringer som er knyttet til istandsetting, vedlikehold og sikring. Dette kan ikke begrunne at KLD skal ta et tilsvarende ansvar for andre kirker som er viktige kulturminner.

Det er store utfordringer når det gjelder vedlikehold av kirkene. Dette er utfordringer som gjelder uavhengig av om kirkene defineres som kulturmin-

ner eller ikke. Årsakene til dette er flere, men gjelder bl.a. endringer i bosetningsmønster og at enkelte kirker kan fremstå som lite egnet for dagens menighetsliv. Samtidig er det viktig å peke på at statens innsats de siste 10-årene har økt, jf. de virkemidlene og de satsingene som er omtalt ovenfor. Det vurderes ikke som aktuelt å gjøre endringer i forvaltningen av kirkene. Samtidig er det viktig at det i dialogen mellom berørte myndigheter som har ansvar for kirkene på ulike områder kontinuerlig vurderes hvordan kulturminneverdiene kan ivaretas på en god måte..

Når det gjelder forslaget punkt 4 om Norsk Kulturminnefond, viser jeg til at kulturminnefondet ble etablert som et lavterskeltilbud til private eiere av verneverdige kulturminner. Det er bare helt unntaksvis at fondet gir støtte til offentlige bygninger og kirker. Intensjonen bak kulturminnefondet tilsier at det ikke kan benyttes til dette formålet.

